

ВЕРХОВЕНСТВО ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЇЬ ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Семенов В.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
ННІПП НАВС

«Взаємодія – процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємозумовленість і зв'язок». Взаємодія є обов'язковою умовою ефективності і результативності будь-якої колективної діяльності – це повною мірою відноситься і до використання спеціальних знань кримінальному провадженні.

Взаємодію при застосуванні спеціальних знань у розслідуванні злочинів необхідно визначати через завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України). До основних завдань взаємодії особи, що проводить розслідування, із судовими експертами і спеціалістами, на наш погляд, можна віднести наступні: оптимальне використання можливостей суб'єктів взаємодії (слідчих, слідчих суддів, прокурорів, спеціалістів, судових експертів, їх керівників); забезпечення результативності невідкладних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів при надходженні повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень; побудова і перевірка слідчих версій у кримінальному провадженні; всебічне й об'єктивне розслідування кримінальних правопорушень, своєчасне викриття і залучення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили, а також розшук злочинців, що переховуються; правильна побудова тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій; здійснення заходів, спрямованих на відшкодування матеріального збитку, заподіяного громадянам і організаціям поза залежністю від форм власності злочинними діями винних осіб; запобігання злочинів; виявлення й усунення причин і умов, що сприяють здійсненню злочинів.

Правові основи взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень закладені в законах України і підзаконних нормативних актах. Важливе значення в цьому відношенні мають положення Конституції України, що гарантують права і свободу людини і громадянина, які забезпечуються, у тому числі, здійсненням правосуддя (ст. 29, 62 Конституції України). Ініціатива залучення спеціаліста до участі в слідчих діях належить, як правило, слідчому. Це є одним із вирішальних факторів його головної ролі в організації взаємодії.

Кримінальний процесуальний кодекс України надає слідчому широкі повноваження в прийнятті рішень і проведенні слідчих (розшукових) дій у розслідуваних ним кримінальних провадженнях. Однак, щоб виключити вплив суб'єктивного фактора в процесі взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, і не поставити його основні напрямки – ефективність і результати в залежність від окремих осіб, які беруть участь у спільній роботі, регламентує основні аспекти взаємодії слідчого з судовими експертами і фахівцями. У низці норм КПК України прямо вказується на необхідність взаємодії слідчого, прокурора, суду з фахівцем і судовим експертом під час досудового слідства. Це передбачається при проведенні судової фото- і відеозйомки, звукозапису, одержанні зліпків і відбитків слідів, виготовленні планів і схем, при огляді, призначенні судової експертизи, допиті експерта. Закон наділяє слідчого широкими повноваженнями при здійсненні взаємодії з фахівцями. Він надає йому право залучати фахівця при проведенні огляду, обшуку, слідчому експерименті. Для забезпечення прав слідчого закон передбачає низку прав і обов'язків фахівців і керівників організацій, у яких вони працюють. У процесі досудового розслідування слідчий широко взаємодіє з експертами державних експертних установ (Міністерства юстиції, експертно-криміналістичними підрозділами Міністерства внутрішніх справ і Міністерства оборони, судово-медичними і судово-психіатричними установами Міністерства

охорони здоров'я). Тут також основні питання взаємодії регламентуються законом. Так, ст. 69 КПК України зобов'язує експерта з'явитися за викликом слідчого і дати об'єктивний висновок за поставленими питаннями. Якщо питання виходить за межі спеціальних знань експерта, або представлені йому матеріали недостатні для проведення досліджень, експерт у письмовій формі повідомляє органи, що призначили експертизу, про неможливість дати висновок.

Діяльність судово-експертних установ визначається відомчими інструкціями і положеннями, у яких досить докладно і детально регламентовані всі напрямки їх роботи, у тому числі, і по взаємодії з особами й органами, що призначають проведення експертизи.

Аналіз літературних джерел уможливорює зробити висновок про те, що взаємодія суду, слідчого, органу дізнання, із судово-експертними установами (підрозділами), судовими експертами та спеціалістами мають базуватися на певних принципах, основоположним з яких є принцип законності.

Законність. Це – один з основних принципів слідчої діяльності. Виражає вимогу безумовної і суворой відповідності прийомів і засобів діяльності, організації їх використання букві і духу закону. Діяльність з розслідування кримінальних правопорушень у зв'язку з кримінальним провадженням визначений певним колом нормативних актів. Правова норма завжди має пріоритет перед рекомендаціями криміналістичної науки і практики розслідування. Взаємодія суду, слідчого, органу дізнання з експертами і фахівцями може мати місце лише тоді, коли це прямо передбачено або рекомендовано законом, або не суперечить йому. Взаємодія протікає у формах, передбачених кримінально-процесуальним законодавством, відомчими нормативними актами або не передбачених іншими законами, але не суперечать їм і впливають із загальних завдань кримінального судочинства.

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Мазур О.С., к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС

Лозова Т.О., студент ННПП НАВС

Запобіжні заходи – це заходи процесуального примусу попереджувального характеру, пов'язані з позбавленням або обмеженням свобод підозрюваного та обвинуваченого, які за наявності підстав та в порядку, встановленому законом, застосовуються під час кримінального провадження слідчим суддею, судом з метою забезпечення їх належної процесуальної поведінки.

У кримінальному судочинстві дотримання прав і свобод особи має специфічний характер, оскільки закон дозволяє застосування обмеження цих прав і свобод у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом (далі КПК) порядку – в тому числі через застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Відповідно до державної політики, направленої на гуманізацію кримінального процесуального законодавства виникає необхідність впровадження єдиних, наближених до європейських стандартів застосування запобіжних заходів. Заходи процесуального примусу (забезпечення кримінального провадження) відрізняються від інших заходів державного примусу тим, що вони «застосовуються компетентними органами і в межах своїх повноважень відносно осіб, які беруть участь у справі, та неналежна поведінка яких може створити перешкоду для успішного ходу кримінального судочинства та застосовуються при наявності передбачених законом підстав, умов і порядку, що гарантує їх законність та обґрунтованість». За своєю правовою природою запобіжні заходи є примусовими засобами, що застосовуються до особи, коли вона ще не визнана винною у вчиненні злочину.